

Andrei PAP

**Clauzele abuzive și drepturile
consumatorilor în legislația
Uniunii Europene**

Universul Juridic

București

-2017-

LISTA DE ABREVIERI	5
CAPITOLUL I. JURISPRUDENȚA CURȚII DE JUSTIȚIE A UNIUNII EUROPENE PRIVIND CLAUZELE ABUZIVE DIN CONTRACTELE ÎNCHEIATE CU CONSUMATORII	11
1. Clauze care definesc obiectul principal al contractului. Controlul jurisdicțional al caracterului lor abuziv. Dispoziții naționale mai stricte pentru a asigura consumatorului un nivel de protecție mai ridicat	11
2. Contract de credit imobiliar încheiat de un consumator care are cetățenia unui stat membru cu o bancă stabilită în alt stat membru. Legislație a unui stat membru care, în cazul în care domiciliul consumatorului nu este cunoscut, permite formularea unei acțiuni împotriva sa la o instanță din acest stat.....	18
3. Contract de credit de consum. Menționarea eronată a dobânzii anuale efective. Efectele practicilor comerciale neloiale și ale clauzelor abuzive asupra validității globale a contractului	28
4. Contract de împrumut ipotecar. Procedură de executare ipotecară. Acte cu putere de lege și norme administrative naționale. Echilibrul contractual	39
5. Condiții generale care cuprind o clauză privind alegerea dreptului aplicabil în favoarea dreptului statului membru în care are sediul societatea. Stabilirea legii aplicabile pentru aprecierea caracterului abuziv al clauzelor acestor condiții generale în cadrul unei acțiuni în încetare	46
6. Aprecierea caracterului abuziv al clauzelor contractuale. Excluderea clauzelor referitoare la obiectul principal al contractului. Clauză care urmărește să garanteze acoperirea plății ratelor unui contract de împrumut imobiliar. Incapacitate totală de muncă a împrumutatului.....	64
7. Credit de consum. Clauze abuzive. Examinare din oficiu de către instanța națională. Clauze «redactate într-un limbaj clar și inteligibil». Informații care trebuie furnizate de creditor	73
8. Contract de credit încheiat de o persoană fizică ce exercită profesia de avocat. Rambursarea creditului garantată cu un imobil care aparține cabinetului de avocat al împrumutatului. Împrumutat care are cunoștințele necesare pentru a aprecia caracterul abuziv al unei clauze înainte de încheierea contractului.....	85
9. Contracte de fideiusiune și de garanție imobiliară încheiate cu o instituție de credit de persoane fizice care acționează în scopuri care nu intră în cadrul activității lor profesionale și care nu au un raport de natură funcțională cu societatea comercială pentru care garantează.....	90
10. Transmiterea unei creanțe prin novația unor contracte de credit. Contract de garanție imobiliară încheiat de particulari care nu au niciun raport profesional cu noua societate comercială debitoare.....	95

11. Contracte de credit de consum încheiate în monedă străină. Clauze referitoare la cursurile de schimb. Diferență între cursul de schimb la cumpărare, aplicabil deblocării împrumutului, și cursul de schimb la vânzare, aplicabil rambursării acestuia	102
12. Contract de credit de consum. Împrumut exprimat în valută. Deblocarea și rambursarea împrumutului în monedă națională. Clauze referitoare la cursurile de schimb valutar	116
13. Excluderea clauzelor referitoare la obiectul principal al contractului sau la caracterul adecvat al prețului sau remunerației, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil. Clauze care conțin un «comision de risc» perceput de creditor și care îl autorizează pe acesta, în anumite condiții, să modifice în mod unilateral rata dobânzii	129
14. Efecte juridice ale unei clauze abuzive. Competența și obligația instanței naționale de a analiza din oficiu caracterul abuziv al unei clauze de stabilire a instanței competente. Criterii de apreciere	141
15. Executare silită. Competența instanței naționale de executare de a invoca din oficiu nulitatea clauzei arbitrale abuzive. Principiile echivalenței și efectivității	148
16. Criterii de apreciere. Examinare din oficiu de către instanța națională a caracterului abuziv al unei clauze de stabilire a instanței competente.....	157
17. Clauză abuzivă privind dobânda moratorie. Procedură de somație de plată. Competența instanței naționale	166
18. Obligația instanței naționale care a constatat din oficiu caracterul abuziv al unei clauze de a invita părțile să își prezinte observațiile înainte de a stabili consecințele unei asemenea constatări. Clauze contractuale care trebuie să fie luate în considerare cu ocazia examinării caracterului abuziv	182
19. Examinare din oficiu de către instanța națională a caracterului abuziv al unei clauze contractuale. Consecințele care trebuie stabilite de instanța națională din constatarea caracterului abuziv al clauzei	189
20. Contract de împrumut ipotecar. Procedură de executare ipotecară. Competențele instanței naționale de fond. Clauze abuzive. Criterii de apreciere.....	198
21. Contract de credit de consum. Garantarea creanței printr-o garanție constituită asupra unui bun imobiliar. Posibilitatea executării acestei garanții printr-o vânzare la licitație. Control jurisdicțional	212
22. Procedura ordonanței de plată. Procedură de executare silită. Competența instanței naționale de executare de a invoca din oficiu nulitatea clauzei abuzive. Principiul autorității de lucru judecat. Principiul efectivității.....	225
23. Acțiune în încetare formulată în interes public, în numele consumatorilor, de un organism desemnat de legislația națională. Constatarea caracterului abuziv al clauzei. Efecte juridice	234
24. Acțiune în încetare formulată de o asociație regională pentru protecția consumatorilor. Instanța competentă teritorial. Imposibilitate de a exercita o cale de atac împotriva unei decizii de declinare de competență pronunțate în primă instanță. Autonomie procedurală a statelor membre. Principiile echivalenței și efectivității.....	245

25. Contracte de ipotecă. Clauză «prag». Analiza clauzei în vederea invalidării acesteia. Procedură colectivă. Acțiune în încetare. Suspendarea procedurii individuale având același obiect.....254
26. Contracte încheiate cu consumatorii. Împrumuturi ipotecare. Limitarea de către instanța națională a efectelor în timp ale constatării nulității unei clauze abuzive261

CAPITOLUL II. JURISPRUDENȚA INSTANȚELOR NAȚIONALE PRIVIND CLAUZELE ABUZIVE DIN CONTRACTELE DE CREDIT DE CONSUM.....273

27. Lipsa caracterului negociat al clauzei de risc valutar. Restituirea sumelor percepute în baza clauzei constatată ca fiind abuzivă.....273
28. Caracterul abuziv al clauzelor privind comisionul de administrare și comisionul de risc valutar inserate în contractul de credit de consum293
29. Clauza stipulată de bancă în contractul de credit de consum prin care consumatorul are obligația de a suporta exclusiv diferențele de schimb valutar.....303
30. Caracterul abuziv al clauzei privind comisionul de administrare stipulată într-un contract de credit de consum. Condițiile plății nedatorate.....308
31. Adaptarea contractului de credit de consum în vederea restabilirii echilibrului real dat de necesitatea egalității dintre părțile contractante în ipoteza existenței unei clauze abuzive și înlăturării ei din contract.....316

CAPITOLUL III. JURISPRUDENȚA INSTANȚELOR NAȚIONALE PRIVIND CLAUZELE ABUZIVE DIN CONTRACTELE DE CREDIT IPOTECAR.....323

32. Posibilitatea consumatorului de a decide încheierea unui contract cu o anumită instituție de credit sau de a renunța la încheierea acestuia nu echivalează cu posibilitatea de a negocia clauzele reclamate ca fiind abuzive323
33. Caracterul abuziv al clauzei privind suportarea riscului valutar exclusiv de către consumator341
34. Caracterul abuziv al clauzei care conferă băncii dreptul de a modifica unilateral dobânzile în funcție de criterii lăsate exclusiv la aprecierea sa355
35. Lipsa caracterului negociat al clauzelor privind efectuarea plăților în moneda (CHF) creditului. Obligația băncii de a pune la dispoziția consumatorilor informațiile necesare cu privire la consecințele economice ale contractării creditului în monedă străină363
36. Caracterul abuziv al clauzei din contractul de credit ipotecar prin care riscul valutar era suportat exclusiv de către consumator. Restituirea către consumator a sumelor reprezentând diferența de curs valutar.....370
37. Acțiunea în constatarea caracterului abuziv al unor clauze stipulate într-un contract bancar care a încetat prin achitarea creditului. Relevanță376
38. Caracterul abuziv al unor clauze inserate într-un contract de credit ipotecar. Stabilizarea cursului de schimb CHF/leu la cel din momentul semnării contractului. Denominarea în moneda națională a plăților381

CAPITOLUL IV. JURISRUDEŢA INSTANŢELOR NAŢIONALE PRIVIND CLAUZELE ABUZIVE DIN CONTRACTELE DE TELEFONIE MOBILĂ.....	390
39. Condiţionarea încetării contractului de telefonie mobilă de achitarea integrală a sumelor datorate de abonat reprezintă o clauză abuzivă	390
40. Cerere de valoare redusă formulată de operatorul de telefonie mobilă. Analiza din oficiu efectuată de judecător asupra clauzei privind penalităţile de întâr- ziere vădit disproporţionate. Consecinţe	392
41. Acţiune în recuperarea contravalorii serviciilor de telefonie şi cablu furnizate de către operatorul economic. Posibilitatea judecătorului de a analiza din oficiu caracterul abuziv al unor clauze din contract.....	398
42. Caracterul abuziv al clauzei privind despăgubirile datorate de consumator în situaţia rezilierii contractului de telefonie mobilă înainte de perioada minimă contractuală	403

JURISPRUDENȚA CURȚII DE JUSTIȚIE A UNIUNII EUROPENE PRIVIND CLAUZELE ABUZIVE DIN CONTRACTELE ÎNCHEIATE CU CONSUMATORII

1. Clauze care definesc obiectul principal al contractului. Controlul jurisdicțional al caracterului lor abuziv. Dispoziții naționale mai stricte pentru a asigura consumatorului un nivel de protecție mai ridicat

1) Art. 4 alin. (2) și art. 8 din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări naționale, precum cea în cauză în acțiunea principală, care autorizează un control jurisdicțional al caracterului abuziv al clauzelor contractuale privind definirea obiectului principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, chiar dacă aceste clauze sunt redactate în mod clar și inteligibil.

2) Art. 2 CE, art. 3 alin. (1) lit. (g) CE și art. 4 alin. (1) CE nu se opun unei interpretări a art. 4 alin. (2) și a art. 8 din Directiva 93/13 potrivit căreia statele membre pot adopta o reglementare națională care autorizează un control jurisdicțional al caracterului abuziv al clauzelor contractuale privind definirea obiectului principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau al remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, chiar dacă aceste clauze sunt redactate în mod clar și inteligibil.

(CJUE, Hotărârea din 3 iunie 2010, cauza C-484/08)

1. Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește interpretarea art. 4 alin. (2) și a art. 8 din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273, denumită în continuare „directiva”).

2. Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (denumită în continuare „Caja de Madrid”), pe de o parte, și Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Asociația spaniolă a utilizatorilor de servicii bancare, denumită în continuare „Ausbanc”), pe de altă parte, cu privire la legalitatea unei clauze introduse de Caja de Madrid în contractele de credit cu rată a dobânzii variabilă încheiate cu clienții și destinate pentru cumpărarea de locuințe.

Cadrul juridic

Reglementarea Uniunii

3. Al doisprezecelea și al nouăsprezecelea considerent ale directivei prevăd:

„întrucât, cu toate acestea, în stadiul lor actual, legislațiile interne permit doar preconizarea unei armonizări parțiale; întrucât, în special, [...] directiv[a] nu se referă decât la

Reclauzele contractuale care nu au fost negociate individual; întrucât statele membre ar trebui să aibă posibilitatea, respectând în același timp dispozițiile [T]ratatului [CEE], de a le asigura consumatorilor un nivel mai ridicat de protecție prin dispoziții de drept intern mai stricte decât cele din [...] directivă;

[...]

întrucât, în sensul [...] directive[i], aprecierea caracterului abuziv nu se efectuează asupra clauzelor care descriu obiectul principal al contractului, nici asupra raportului calitate/preț al bunurilor sau serviciilor furnizate; întrucât obiectul principal al contractului și raportul calitate/preț pot fi, cu toate acestea, luate în considerare la aprecierea corectitudinii altor clauze [...]"

4. Art. 3 din directivă prevede:

„(1) O clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.

(2) Se consideră întotdeauna că o clauză nu s-a negociat individual atunci când a fost redactată în prealabil, iar, din acest motiv, consumatorul nu a avut posibilitatea de a influența conținutul clauzei, în special în cazul unui contract de adeziune.

Faptul că anumite aspecte ale unei clauze sau o anumită clauză au fost negociate individual nu exclude aplicarea prezentului articol pentru restul contractului, în cazul în care o evaluare globală a acestuia indică faptul că este, cu toate acestea, un contract de adeziune.

În cazul în care orice vânzător sau furnizor pretinde că s-a negociat individual o clauză standard, acestuia îi revine sarcina probei.

(3) Anexa conține o listă orientativă și neexhaustivă a clauzelor care pot fi considerate abuzive."

5. Art. 4 din directivă are următorul cuprins:

„(1) Fără să aducă atingere art. 7, caracterul abuziv al unei clauze contractuale se apreciază luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde.

(2) Aprecierea caracterului abuziv al clauzelor nu privește nici definirea obiectului contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil."

6. Art. 8 din directivă prevede:

„Statele membre pot adopta sau menține cele mai stricte dispoziții compatibile cu tratatul în domeniul reglementat de [...] directivă, pentru a asigura consumatorului un nivel maxim de protecție."

Reglementarea națională

7. În dreptul spaniol, protecția consumatorilor împotriva clauzelor abuzive a fost asigurată mai întâi prin Legea generală 26/1984 privind protecția consumatorilor și a utilizatorilor (Ley General 26/1984 para la Defensa de los Consumidores y Usuarios) din 19 iulie 1984 (BOE nr. 176 din 24 iulie 1984).

8. Legea nr. 26/1984 a fost modificată prin Legea nr. 7/1998 privind condițiile generale ale contractelor (Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación) din 13 aprilie 1998 (BOE nr. 89 din 14 aprilie 1998), care a transpus directiva în dreptul intern.

9. Cu toate acestea, Legea nr. 7/1998 nu a transpus în dreptul intern art. 4 alin. (2) din directivă.

Situația de fapt și întrebările preliminare

10. Din decizia de trimitere reiese că respectivele contracte de credit cu rată a dobânzii variabilă destinate pentru cumpărarea de locuințe, încheiate între Caja de Madrid și clienții acesteia, cuprind o clauză scrisă, introdusă în prealabil într-un contract-tip, în temeiul căreia rata dobânzii nominale prevăzută de contract, variabilă în mod periodic conform unui indice de referință stabilit, trebuie rotunjită, începând cu prima revizuire, la un sfert de punct procentual superior (denumită în continuare „clauza de rotunjire”).

11. La 28 iulie 2000, Ausbanc a formulat o acțiune prin care urmărea, în special, să obțină înlăturarea clauzei de rotunjire din contractele de credit menționate, precum și încetarea utilizării acesteia pentru viitor. Prin hotărârea din 11 septembrie 2001, Juzgado de Primera Instancia de Madrid a admis acțiunea, considerând că respectiva clauză de rotunjire era abuzivă și, așadar, nulă, conform legislației naționale care a transpus directiva.

12. Caja de Madrid a declarat apel împotriva acestei hotărâri la Audiencia Provincial de Madrid, care, la 10 octombrie 2002, a pronunțat o hotărâre prin care confirmă sentința primei instanțe.

13. La 27 noiembrie 2002, Caja de Madrid a declarat recurs împotriva acestei hotărâri la Tribunal Supremo.

14. Potrivit Tribunal Supremo, clauza de rotunjire poate constitui un element esențial al unui contract de credit bancar precum cel în cauză în acțiunea principală. Or, având în vedere că art. 4 alin. (2) din directivă exclude ca aprecierea caracterului abuziv să se refere la o clauză privind, în special, obiectul contractului, o clauză precum cea în cauză în acțiunea principală nu ar putea, în principiu, să facă obiectul unei aprecieri a caracterului abuziv al acesteia.

15. Cu toate acestea, Tribunal Supremo arată de asemenea că, întrucât Regatul Spaniei nu a transpus în ordinea sa juridică respectivul art. 4 alin. (2), legislația spaniolă supune întregul contract unei asemenea aprecieri.

16. În aceste condiții, Tribunal Supremo a decis să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Art. 8 din [directivă] trebuie să fie interpretat în sensul că un stat membru poate prevedea în legislația sa și în beneficiul consumatorilor un control al caracterului abuziv al acelor clauze care, conform art. 4 alin. (2) din [directivă], nu sunt supuse controlului?

2) În consecință, art. 4 alin. (2) coroborat cu art. 8 din [directivă] se opune ca un stat membru să prevadă în ordinea sa internă și în beneficiul consumatorilor un control al caracterului abuziv al clauzelor care se referă la «definirea obiectului [principal] al contractului» sau la «caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte», chiar dacă sunt redactate în mod clar și inteligibil?

3) Ar fi compatibilă cu art. 2 CE, cu art. 3 alin. (1) lit. (g) CE și cu art. 4 alin. (1) CE o interpretare a art. 8 și a art. 4 alin. (2) din [directivă] care să permită unui stat membru un

Recontrol judiciar al caracterului abuziv al clauzelor cuprinse în contractele încheiate cu consumatorii și redactate în mod clar și inteligibil, care definesc obiectul principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau al remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la admisibilitate

17. Ausbanc, guvernul spaniol și Comisia Comunităților Europene contestă admisibilitatea cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare pe motivul că aceasta nu ar fi utilă pentru soluționarea litigiului cu care instanța de trimitere a fost sesizată. În această privință, arată că respectiva clauză de rotunjire în cauză în acțiunea principală nu s-ar referi la obiectul principal al contractului în discuție, ci ar constitui un element accesoriu al contractului, astfel încât art. 4 alin. (2) din directivă nu ar fi aplicabil acțiunii principale.

18. În această privință, trebuie amintit de la bun început că, în temeiul unei jurisprudențe constante, în cadrul unei proceduri prevăzute la art. 267 TFUE, întemeiată pe o separare clară a funcțiilor între instanțele naționale și Curte, instanța națională este singura competentă să constate și să aprecieze faptele din acțiunea principală, precum și să interpreteze și să aplice dreptul național. De asemenea, este numai de competența instanței naționale, care este sesizată cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume responsabilitatea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată, să aprecieze, în raport cu particularitățile cauzei, atât necesitatea, cât și pertinența întrebărilor pe care le adresează Curții. În consecință, întrucât întrebările adresate au ca obiect interpretarea dreptului Uniunii, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe (a se vedea Hotărârea din 12 aprilie 2005, *Keller*, C-145/03, Rec., p. I-2529, pct. 33, Hotărârea din 18 iulie 2007, *Lucchini*, C-119/05, Rep., p. I-6199, pct. 43, precum și Hotărârea din 11 septembrie 2008, *Eckelkamp și alții*, C-11/07, Rep., p. I-6845, pct. 27 și 32).

19. Așadar, deși Curtea a hotărât de asemenea că, în împrejurări excepționale, este îndreptățită să analizeze condițiile în care este sesizată de instanța națională în scopul de a-și verifica propria competență (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 decembrie 1981, *Foglia*, 244/80, Rec., p. 3045, pct. 21, și Hotărârea din 19 noiembrie 2009, *Filipiak*, C-314/08, Rep., p. I-11049, pct. 41), refuzul de a se pronunța cu privire la o întrebare preliminară adresată de o instanță națională este posibil, în special, numai dacă este evident că dispoziția din dreptul Uniunii supusă interpretării Curții nu este aplicabilă (a se vedea Hotărârea din 5 decembrie 1996, *Reisdorf*, C-85/95, Rec., p. I-6257, pct. 16, și Hotărârea din 1 octombrie 2009, *Woningstichting Sint Servatius*, C-567/07, Rep., p. I-9021, pct. 43).

20. Or, nu aceasta este situația în speță.

21. Astfel, în decizia de trimitere, Tribunal Supremo ridică problema conținutului obligațiilor care revin statelor membre în temeiul directivei, în ceea ce privește sfera controlului jurisdicțional privind caracterul abuziv al anumitor clauze contractuale care, în opinia aceluiași Tribunal Supremo, ar intra sub incidența art. 4 alin. (2) din directivă.

22. Deși această apreciere a Tribunal Supremo nu este împărtășită de toate părțile, nu reiese – în orice caz, nu într-un mod evident – că dispoziția menționată a directivei nu este aplicabilă în cauza principală.

23. Trebuie să se constate că, în aceste condiții, Curtea este competentă să se pronunțe cu privire la întrebările preliminare care îi sunt adresate de instanța de trimitere și că, prin urmare, cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare trebuie declarată admisibilă.

Cu privire la fond și cărți

Cu privire la prima și la a doua întrebare

24. Prin intermediul primelor două întrebări, care trebuie examinate împreună, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă art. 4 alin. (2) și art. 8 din directivă se opun ca un stat membru să prevadă în ordinea sa internă și în beneficiul consumatorilor un control al caracterului abuziv al clauzelor contractuale privind definirea obiectului principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, chiar dacă aceste clauze sunt redactate în mod clar și inteligibil.

25. Caja de Madrid susține că art. 8 din directivă nu permite statelor membre să introducă, prin intermediul măsurilor de transpunere, sau să mențină, în lipsa unor asemenea măsuri, o reglementare națională contrară art. 4 alin. (2) din directivă. Astfel, această dispoziție ar delimita în mod obligatoriu domeniul de aplicare al sistemului de protecție prevăzut de directivă, excluzând în acest mod orice posibilitate pentru statele membre de a deroga de la aceasta, chiar și în scopul adoptării unei reglementări naționale mai favorabile consumatorilor.

26. În schimb, celelalte persoane interesate care au prezentat observații arată că art. 4 alin. (2) și art. 8 din directivă nu se opun unei atare posibilități. Astfel, acestea consideră că adoptarea sau menținerea unei asemenea reglementări naționale depinde de dreptul statelor membre de a institui, în domeniul reglementat de directivă, mecanisme mai stricte de protecție a consumatorilor.

27. Pentru a răspunde la întrebările adresate, trebuie să se amintească faptul că, potrivit unei jurisprudențe constante, sistemul de protecție pus în aplicare de directivă se întemeiază pe ideea că, în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare, consumatorul se află într-o situație de inferioritate față de vânzător sau furnizor, situație care îl determină să adere la condițiile redactate în prealabil de vânzător sau furnizor, fără a putea exercita o influență asupra conținutului acestora (Hotărârea din 27 iunie 2000, *Océano Grupo Editorial și Salvat Editores*, C-240/98 - C-244/98, Rec., p. I-4941, pct. 25, precum și Hotărârea din 26 octombrie 2006, *Mostaza Claro*, C-168/05, Rec., p. I-10421, pct. 25).

28. Cu toate acestea, astfel cum prevede în mod expres al doispzezecelea considerent al său, directiva nu a realizat decât o armonizare parțială și minimală a legislațiilor interne referitoare la clauzele abuzive, recunoscând totodată statelor membre posibilitatea de a asigura consumatorilor un nivel mai ridicat de protecție decât cel pe care aceasta îl prevede.

29. Astfel, art. 8 din directivă prevede în mod expres posibilitatea statelor membre de a „adopta sau [de a] menține cele mai stricte dispoziții compatibile cu tratatul în domeniul reglementat de [...] directivă, pentru a asigura consumatorului un nivel maxim de protecție”.

30. Este necesar, așadar, să se verifice dacă aplicabilitatea art. 8 din directivă se extinde la întregul domeniu reglementat de aceasta, și, prin urmare, la art. 4 alin. (2) din directivă, sau dacă, astfel cum susține Caja de Madrid, această ultimă dispoziție este exclusă din domeniul de aplicare al respectivului art. 8.

31. Or, în această privință, trebuie să se constate că art. 4 alin. (2) din directivă prevede doar că „aprecierea caracterului abuziv” nu se referă la clauzele avute în vedere de această dispoziție, în măsura în care aceste clauze sunt redactate în mod clar și inteligibil.

32. Prin urmare, din însuși textul art. 4 alin. (2) din directivă rezultă că această dispoziție, astfel cum a subliniat avocatul general la pct. 74 din concluzii, nu poate fi considerată ca

Restabilind domeniul de aplicare material al directivei. Dimpotrivă, clauzele vizate de respectivul art. 4 alin. (2), care aparțin domeniului reglementat de directivă, sunt exceptate totuși de la aprecierea caracterului lor abuziv numai în măsura în care instanța națională competentă consideră, în urma unei analize de la caz la caz, că acestea au fost redactate de vânzător sau furnizor în mod clar și inteligibil.

33. În plus, din jurisprudența Curții reiese că art. 3 alin. (1) și art. 4 alin. (1) din directivă definesc, în ansamblul lor, criteriile generale care permit aprecierea caracterului abuziv al clauzelor contractuale supuse dispozițiilor directivei (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 mai 2002, *Comisia c. Suediei*, C-478/99, Rec., p. I-4147, pct. 11 și 17, precum și Hotărârea din 1 aprilie 2004, *Freiburger Kommunalbauten*, C-237/02, Rec., p. I-3403, pct. 18, 19 și 21).

34. Din aceeași perspectivă, art. 4 alin. (2) din directivă are în vedere, astfel cum a subliniat avocatul general la pct. 75 din concluzii, numai stabilirea modalităților și a sferei controlului de fond al clauzelor contractuale, ce nu au făcut obiectul unei negocieri individuale, care descriu prestațiile esențiale ale contractelor încheiate între vânzător sau furnizor și un consumator.

35. Rezultă că respectivele clauze vizate de art. 4 alin. (2) aparțin domeniului reglementat de directivă și, în consecință, art. 8 din aceasta se aplică și art. 4 alin. (2).

36. O asemenea concluzie nu poate fi pusă în discuție de argumentele invocate de Caja de Madrid, potrivit cărora, după cum rezultă în special din Hotărârea din 10 mai 2001, *Comisia c. Țările de Jos* (C-144/99, Rec., p. I-3541), art. 4 alin. (2) din directivă ar avea un caracter imperativ și obligatoriu pentru statele membre, astfel încât acestea nu ar putea să invoce art. 8 din directivă pentru a adopta sau pentru a menține în ordinea lor juridică internă dispoziții care pot modifica domeniul de aplicare al acesteia.

37. În această privință, trebuie să se sublinieze că aceste argumente rezultă dintr-o lectură eronată a hotărârii menționate. În această hotărâre, Curtea a hotărât că Regatul Țărilor de Jos nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul directivei nu pentru faptul că nu a transpus art. 4 alin. (2) din directivă, ci doar pentru că a asigurat o transpunere incompletă a acesteia, astfel încât reglementarea națională în cauză nu era în măsură să atingă rezultatele avute în vedere de această dispoziție.

38. Astfel, reglementarea menționată excludea orice posibilitate de control jurisdicțional al clauzelor care descriau prestațiile esențiale ale contractelor încheiate între vânzător sau furnizor și un consumator, chiar și în situația în care modul de redactare a acestor clauze era obscur și ambiguu, astfel încât consumatorul era împiedicat în mod absolut să invoce caracterul abuziv al unei clauze referitoare la definirea obiectului contractului și la caracterul adecvat al prețului față de serviciile sau de bunurile furnizate.

39. Prin urmare, nu se poate deduce în niciun caz din Hotărârea Comisia/Țările de Jos, citată anterior, că, în opinia Curții, art. 4 alin. (2) din directivă constituia o dispoziție imperativă și coercitivă, care trebuia transpusă în mod obligatoriu ca atare de către statele membre. Dimpotrivă, Curtea s-a limitat să hotărască în sensul că, în scopul garantării obiectivelor de protecție a consumatorilor urmărite de directivă, orice transpunere a respectivului art. 4 alin. (2) trebuia să fie completă, astfel încât interdicția de a aprecia caracterul abuziv al clauzelor să se refere exclusiv la cele care sunt redactate în mod clar și inteligibil.

40. Din toate cele de mai sus reiese că statele membre nu pot fi împiedicate să mențină sau să adopte, cu privire la totalitatea domeniului reglementat de directivă, inclusiv art. 4 alin. (2) din aceasta, norme mai stricte decât cele prevăzute de directivă, cu condiția ca acestea să asigure consumatorilor un nivel de protecție mai ridicat.

41. Or, în ceea ce privește reglementarea spaniolă în cauză în acțiunea principală, trebuie să se sublinieze că, după cum reiese din dosarul depus la Curte, Legea nr. 7/1998 nu a transpus în dreptul intern art. 4 alin. (2) din directivă.

42. Rezultă că, astfel cum a subliniat Tribunal Supremo, în ordinea juridică spaniolă, o instanță națională poate în orice situație să aprecieze, în cadrul unui litigiu referitor la un contract încheiat între un vânzător sau furnizor și un consumator, caracterul abuziv al unei clauze care nu a fost negociată individual, care privește în special obiectul principal al contractului menționat, chiar în ipotezele în care această clauză a fost redactată în mod prealabil de vânzător sau furnizor în mod clar și inteligibil.

43. În aceste condiții, trebuie să se constate că, prin autorizarea posibilității unui control jurisdicțional complet al caracterului abuziv al clauzelor, precum cele vizate la art. 4 alin. (2) din directivă, prevăzute într-un contract încheiat între un vânzător sau furnizor și un consumator, reglementarea spaniolă în cauză în acțiunea principală permite să se asigure consumatorului, în conformitate cu art. 8 din directivă, un nivel de protecție efectivă mai ridicat decât cel stabilit de aceasta.

44. În lumina acestor considerații, trebuie să se răspundă la prima și la a doua întrebare că art. 4 alin. (2) și art. 8 din directivă trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări naționale, precum cea în cauză în acțiunea principală, care autorizează un control jurisdicțional al caracterului abuziv al clauzelor contractuale privind definirea obiectului principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, chiar dacă aceste clauze sunt redactate în mod clar și inteligibil.

Cu privire la a treia întrebare

45. Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă art. 2 CE, art. 3 alin. (1) lit. (g) CE și art. 4 alin. (1) CE se opun unei interpretări a art. 4 alin. (2) și a art. 8 din directivă potrivit căreia statele membre pot adopta o reglementare națională care autorizează un control jurisdicțional al caracterului abuziv al clauzelor contractuale privind definirea obiectului principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau al remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, chiar dacă aceste clauze sunt redactate în mod clar și inteligibil.

46. Or, cu privire la art. 2 CE și la art. 4 alin. (1) CE, trebuie să se constate că, potrivit unei jurisprudențe constante, aceste dispoziții prevăd obiective și principii generale care sunt aplicate în mod necesar coroborat cu capitolele respective din Tratatul CE destinate să pună în aplicare aceste principii și obiective. Acestea nu pot, așadar, prin ele însele, să aibă ca efect instituirea, în sarcina statelor membre, a unor obligații juridice clare și necondiționate (a se vedea în acest sens, în ceea ce privește art. 2 CE, Hotărârea din 24 ianuarie 1991, *Alsthom Atlantique*, C-339/89, Rec., p. I-107, pct. 9, și, cu privire la art. 4 alin. (1) CE, Hotărârea din 3 octombrie 2000, *Échirolles Distribution*, C-9/99, Rec., p. I-8207, pct. 25).

47. De asemenea, nici art. 3 alin. (1) lit. (g) CE nu poate să producă singur obligații juridice în sarcina statelor membre. Astfel, această dispoziție se limitează să prevadă, așa cum Curtea a avut deja ocazia să clarifice, un obiectiv care trebuie totuși să fie precizat în alte dispoziții ale tratatului, în special în cele referitoare la normele de concurență (a se vedea în acest sens Hotărârea din 9 noiembrie 1993, *Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin c. Comisiei*, 322/81, Rec., p. 3461, pct. 29, și Hotărârea *Alsthom Atlantique*, citată anterior, pct. 10).